

ULASAN BUKU

Judul: *The Rise of Colleges*
Pengarang: George Makdisi
Penerbit: Edinburgh University Press
Tahun terbit: 1981
Jumlah halaman: 377 + xiv

Pengarang mengakui bahawa karya ini adalah hasil daripada satu kajian yang dijalankan untuk mencapai kefahaman yang lebih baik tentang satu zaman penting dalam sejarah keintektualan Islam. Beliau mengambil pendekatan mengkaji gerakan-gerakan intelektual dengan merujuk sedapat-dapatnya kepada faktor-faktor yang menyumbang kepada kelahiran gerakan ini. Beliau percaya bahawa bentuk dan isi karya-karya intelektual ini dapat difahami berdasarkan sejauh mana kaedah pengajaran, pembelajaran dan komposisinya dapat dimengertikan. Karya ini menumpukan perhatian kepada institusi kolej Islam, khususnya pada madrasah dan terhadap hasilnya, iaitu, kaedah skolastik. Fokus utama ialah pada abad kesebelas di Baghdad. Pengarang berharap dapat menunjukkan bahawa madrasah adalah penjelmaan keunggulan Islam dalam *'ulum shar'iyah*, perundangan dan keunggulannya dalam orientasi agama, iaitu, tradisionalisme. Beliau juga ingin menunjukkan bahawa gabungan undang-undang dan tradisionalisme inilah yang telah melahirkan kaedah skolastik yang merupakan hasil unik Zaman Pertengahan.

Tiga bab pertama buku ini berkisar kepada membuktikan bahawa perkembangan institusi pendidikan Islam amat erat ikatannya dengan sejarah agama Islam dan interaksinya dengan gerakan agama – perundangan dan teologi. Bab keempat dan terakhir menyentuh persamaan antara institusi Islam dengan institusi yang dibangunkan kemudian di dunia Kristian Barat.

Buku ini adalah satu karya yang cemerlang yang terbukti dengan kedalaman kupasan dan dokumentasi sejarah yang baik. Semua hujah dan cadangan yang dikemukakan disokong oleh bukti yang kukuh dan sah. Buku ini memberi jawapan yang munasabah kepada persoalan penting seperti kenapa wujud banyak mazhab perundangan dalam satu sistem yang begitu individualistik; kenapa terdapat pengurangan mazhab perundangan yang drastik selepas satu waktu percambahan yang pesat; kenapakah Kristian Barat dapat melonjak ke depan, ketika tamadun Islam kelenaan dan ketinggalan, walhal terdapat bukti bahawa tamadun Islam telah mempengaruhi perkembangan ilmu di Barat.

Memang menarik untuk diperhatikan bahawa institusi wakaf yang memberi sumbangan yang besar kepada perkembangan institusi ilmiah seperti madrasah, telah berperanan melembapkan perkembangan ilmu-ilmu asing atau ilmu kuno. Ini timbul akibat daripada perseteruan antara tradisionalisme dan rasionalisme. Institusi wakaf kelihatan juga mengandungi benih-benih yang menghalang perkembangan ilmu dalam erti kata ia memelihara satu bentuk kelangsungan yang statik dan tidak sensitif kepada perubahan zaman.

Pengarang buku ini memang berjaya menjelaskan pelbagai persamaan antara institusi Islam dan institusi yang berkembang kemudian di Kristian Barat. Ini sudah tentunya meleburkan dakwaan yang dibuat oleh sarjana tertentu seperti G.E.von Grunebaum bahawa struktur asas tamadun Kristian Barat tidak dipengaruhi oleh tamadun Islam. Menurut Makdisi, "apabila dalam beberapa himpunan persamaan tergores keserupaan dan keselarasan dalam perjalanan dan arah, sudah tentunya tidak wajar bahawa kesemua merupakan persamaan secara kebetulan" (hal. 287, terjemahan pengulas).

Kajian Makdisi mendedahkan satu fakta sejarah yang menarik, iaitu pendidikan yang diinstitusikan bukanlah merangkumi semua pembelajaran yang wujud dalam tamadun ilmu Islam. Walaupun madrasah mengajar ilmu 'ulum shar'iyah dan ranting-rantingnya, sains asing atau kuno seperti falsafah, kalam – teologi, matematik dan sains tabi'i memang juga wujud dan dituntut di luar madrasah, di rumah para sarjana, di hospital, dalam institusi umum di bawah pengajian bidang lain seperti hadith atau perubatan. Minat yang tinggi bagi sains luar ini amat jelas daripada karya besar ahli sains Islam pada zaman itu.

Akhirnya, Makdisi menunjukkan satu fakta penting iaitu institusi pendidikan Islam yang awal berbentuk keagamaan, didirikan secara peribadi dan dibuka kepada semua orang Islam yang dahagakan ilmu. Ianya didirikan berdasarkan wakaf atau satu yayasan amanah. Pendidikan menghala ke arah tujuan keagamaan. Dalam usaha untuk mencari kebenaran dan penyebaran kebenaran, pendidikan Islam memberi penekanan kepada ijtihad – yang mengembangbiakkan pertumbuhan mazhab-mazhab individu. Tetapi malangnya dengan pewujudan jawatan mufti sebagai satu jawatan kerajaan, kebebasan yang sedia terdapat dalam fungsi mufti mulai lemah dan kaedah skolastik yang merupakan sebahagian daripadanya mulai pudar. Justeru itu muncullah "penutupan pintu" kepada ijtihad para fuqaha dan perkembangan pendidikan dan ilmu Islam mula tersekat.

Kesimpulannya, saya dapati buku ini sarat dengan khazanah tentang institusi

pendidikan dan ilmu Islam abad kesebelas yang tidak dapat ditandingi oleh mana-mana karya yang lain. Ia menawarkan beberapa penjelasan bagi status masa kini pendidikan tradisional Islam di dunia Islam – bentuk, metodologi dan isinya. Pendidikan Islam tradisional boleh bertindak selaku platform bagi meneruskan pengembangan ilmu Islam yang bersesuaian dengan zaman kontemporari dan boleh menghidupkan semula fungsi institusi wakaf untuk tujuan ini.

Rosnani Hashim